

DIEVO ŽODIS IR ARTIMO MEILĖ, PADĖJĘ IŠLIKTI: PRISIMINIMAI APIE GYVENIMĄ KARKLĖJE

Pasakojimas parengtas muziejuje pažymint Klaipėdos liuteronų kunigo Reinholdo Moro dvasinės tarnystės jubiliejų. Klaipėdiškė Brigita Nikolajec (gim. Doblis) sutiko prisiminti savo vaikystę, kuri prabėgo kartu su kun. R. Morui brangiausiu žmogumi – jo mama Lidija Moriene (gim. Koods). Brigita pažino ir kunigo močiutę (omą) Anną Koods (gim. Trautrimis).

Dėkojame maloniai pašnekovei už prisiminimus apie Karklėje po karo praleistus metus, už papasakotą išskirtinę savo gyvenimo istoriją. Užaugusi be mamos ir be tėčio, ji ypatingai dėkinga dviem moterims, kurios ją priglaudė ir užaugino – Katrine Meneikis ir Urte Gaigals. Nepritekliai anuomet neužgožė vaikystės džiaugsmų, o Dievo žodis ir artimo meilė stiprino ir padėjo išlikti.

Draugystė, išlikusi visam gyvenimui

Klaipėdos ev. liuteronų bažnyčios parapijietė Brigita Nikolajec (gim. Doblis) gimė ir užaugo Karklėje (anksčiau Karklininkai; Karkelbeck, Kreis Memel). Kadangi augo viena, vaikystės draugė Lidija Koods (vėliau Morienė) jai buvo kaip sesuo. Mergaitės nuolat bendravo, nes kitų draugių aplinkui nebuvo.

Brigita buvo ketveriais metais jaunesnė, todėl turėjo daugiau laisvo laiko. Vyresnei Lidijai reikėjo daugiau dirbti, nebuvo galima jos trukdyti. Ji buvo auklėjama griežtai, nei karto nebuvo šokiuose, nes mama neleido. „Nežinau ar tai gerai, ar blogai, bet kaip buvo, taip buvo...“, – teigia Brigita.

Sekmadienis Lidijos namuose buvo skirtas Dievo žodžiui. Brigita prisimena, kad draugė šventą dieną ne tik į bažnyčią važiuodavo, bet ir namuose su mama meldėsi, giedojo, Šventą Raštą skaitė.

Kai Lidija ištekėjo, išvažiavo gyventi pas uošvius į Anaičius. Brigita ją lankydavo ir matydavo kaip auga šviesiaplaukis draugės sūnus Reinholdas. Berniukui ji padovanojo pirmąją mašinėlę.

Su pagarba ir dėkingumu Brigita atsimena draugės Lidijos mamą, kunigo R. Moro močiutę Anną Koods (gim. Trautrimis). Ji buvo labai religinga, atmintinai žinojo visas giesmes. Annos vyras negrįžo iš karo, liko Vokietijoje. Jai teko vienai užauginti dukrą. Pamaldi moteris labai mylėjo savo vaikaitį, būsimą kunigą Reinholdą. Kai jis išėjo į armiją, labai verkė ir jo gailėjo.

pav. 1

Kun. Reinholdo Moro mama Lidija Morienė (gim. Koods) su savo mama Anna Koods, (gim. Trautrimis), 1986. / Kun. R. Moro asmeninio archyvo nuotr.

„Ir mane ji mylėjo“, – prisimena Brigita. Anna buvo praradusi regėjimą, bet viešnią atpažindavo iš balso. Kai ši praverdavo duris, močiutė tuojau kviesdavosi ją pas save: „Brigita, ateik!“ Senoji Kuodienė ypač rūpinosi Brigitos dukrelės krikštu. Kaskart paklausdavo: „Ar jau pakrikštijai?“ Ir kol kūdikis buvo nepakrikštytas, vis „duodavo pipirų“.

pav. 2

Kun. Reinholdo Moro močiutė (oma) Anna Koods, (gim. Trautrimis), 1986. / Kun. R. Moro asmeninio archyvo nuotr.

„Mes buvom kaip artimi giminės. Ir dabar, Lidijos dukra, kunigo sesuo Rūta ką užaugina, visada atveža, pasidalinam. Draugiškai gyvenam“, – džiaugiasi Brigita.

pav. 3

Kun. Reinholdas Moras jaunystėje (pirmas iš kairės) su seserimi Rūta, tėveliu kun. Kurtu Moru Anaičiuose. / Kun. R. Moro asmeninio archyvo nuotr.

Vaikystės žaidimai ir baimės

Vaikystėje Brigita tekdavo ganyti viščiukus, tačiau ji dažnai slapta nubėgdavo pas savo draugę Lidiją pažaisti. Lėlių mergaitės neturėjo. Prisirinkdavo medinių lentelių ir išpiešdavo ant jų veidelius. Eiti prie jūros vaikams nebuvo galima. Vis tik, kai kartą štormas į krantą išmetė medžiaginių skiautelių, abi draugės niekam nesakiusios jų prisirinko ir siuvo lėlėms rūbelius. Paprasti buteliai mergaitėms atstojo karvutes. Jas pririšdavo, o paskui eidavo perkelti, kad „karvutės“ turėtų ką ėsti... Saldumynų gaudavo tik per šventes...

Brigita prisimena, kad vaikystėje jai buvo nuolat kartojama: „Jeigu negerai elgsiesi, išdykausi – Dievas nubaus, nesiseks gyvenime“. Ji buvo mokoma ryte ir vakare melstis. Einant miegoti turėjo sukalbėti vaikišką maldelę: „Jau einu į pailsį, / Akys mano merkiasi. / Tėve, savo akimis / Ant manęs nužvelki vis.“ „Melstis reikėjo atsiklaupus prie lovos, nors kambaryje buvo šalta. Malkų nebuvo iš kur paimti. Jei parsinešdavo iš miško šlapių pagalių – nedegdavo“, – pasakoja Brigita.

Vaikystėje ji bijojo Kruvindančio. Pamačiusi žmogų su maišu, bėgdavo slėptis. Ne kartą teko gerti lašiuks nuo išgąščio... Netoliese gyveno latvė moteris, kuri sugebėjo burti ir užkalbėti. Vaikai jos taip pat privengė.

Gyvenimas su įmotėmis

Brigitos Nikolajec (gim. Doblis) gyvenimo istorija jaudinanti ir nepaprasta. Pasaulį ji išvydo neramiu laiku – besibaigiant Antrajam pasauliniam karui. Gimė 1944 metais. Užaugti jai buvo lemta be tėvų meilės ir šilumos. Brigitos mamą ir tėtį išskyrė karas. Jaunuoliai buvo susižadėję, tačiau taip ir nesusituokė. Į frontą išsiųstas sužadėtinis žuvo Baltarusijoje.

Brigitos mama vokiečių kareiviams siuvo pirštines, o priartėjus Raudonajai armijai, su jais išvyko į Vokietiją. Pirmą dieną dukrą priglaudė dvi svetimos moterys, kurios buvo seserys, bet turėjo skirtingas pavardes: Katrine Meneikis ir Urte Gaigals. Abi buvo garbaus amžiaus. Vienai iš seserų jau buvo sukakę penkiasdešimt, o kitai – penkiasdešimt penkeri. Priglaudusios augintinę, moterys atidavė jai visą savo meilę ir rūpestį.

Seserys Urtė ir Katrina buvo giliai tikinčios liuteronės. Jų dėka Brigita nuo kūdikystės girdėjo Dievo žodį. Kai mergaitė paaugo ir išmoko skaityti, pirmoji jos knyga buvo Biblija. Kitų knygų, išskyrus mokyklinius vadovėlius, ji neturėjo. Sakytojas Dumbris, ruošęs Brigitą konfirmacijai, stebėjosi: „Iš kur ši mergelė taip gerai žino Bibliją?..“

Brigitą auginusios moterys nebuvo ištekėjusios. Viena iš jų jaunystėje turėjo du vaikelius, bet abu mirė kūdikystėje. Tada buvo sunkūs laikai. Seserims teko iškentėti net du karus. Be to, jos buvo neturtingos, o nuotakos be kraičio nebuvo pageidaujamos...

Po Pirmojo pasaulinio karo abi seserys iš savo brolio buvo nusipirkusios namuką prie Nemirsetos ar Šaipių, tačiau baigiantis karui joms teko trauktis. Kai grįžo, viskas buvo nugriauta, reikėjo ieškotis kitos pastogės.

Urtė ir Katrina apsigyveno Karklėje pas Lipeikio Marę. Ji buvo liuteronų tikėjimo, tačiau kitokio būdo. Bažnyčios jai nereikėjo. Marė buvo žvejo dukra, padėdavo broliams žvejoti. Namuose ji verpė vilnas ir visą laiką dainavo. Dainas traukdavo ir vokiškai, ir lietuviškai... „Tikrai dainavo daug“, – pabrėžia Brigita.

Šeimnininkė mėgo išgerti, o įkaušusi elgėsi nenusipėjamai. Brigita prisimena: „Lipeikio Marė buvo stambi moteris. Kai prisigerdavo, ji tas senikes, savo įnames, išnešdavo į lauką ir basas pastatydavo

į balą. Net rudenį ir žiemą. Ji skaitėsi šeiminkė. Kai įkaušdavo, tokiu būdu išliedavo susikaupusį pyktį.“ Ką ir kada ji gėrė, niekas nematė.

Ne paslaptis, kad anuomet visas Karklės kaimas kvepėjo anodija. Tai eterio ir spirito mišinys, kurį atsiveždavo kontrabandos keliu. Anodija buvo žinoma jau prieš Pirmąjį pasaulinį karą, naudota ir tarpukariu. Ją vartojo kaip vaistą nuo pilvo skausmo. Įsipildavo į vandenį arba užlašindavo ant cukraus.

Į gydytojus tada mažai kas kreipėsi. Brigitos įmotės rinko ir džiovino vaistažoles, kuriomis gydė visus negalavimus. Žolelių buvo prikabinta ant aukšto. Iš jų ruošė arbatas ir gamino tepaliukus. Vaistažolės augo visur: miške, laukuose, pakelėse. Brigita padėdavo savo globėjoms jas rinkti, tačiau gailisi, kad neišsiklausinėjo ir neužsirašė nuo kokių ligų kokia vaistažolė tinka.

Tokia buvo Dievo valia, kad abi seserys sulaukė to paties amžiaus – 85-erių metų. Jos ilsisi senosiose Karklės kapinaitėse. Į smilčių kalnelį palydėjo Dievo žodžio sakytojas Jonas Liepis.

Senoviškos Karklės kaimo moterys

Vyresnės moterys Karklėje po karo vis dar nešiojo senovišką aprangą. Jų kedeliai (sijonai) ir šiuuršiai (žiurstai) daugiausia buvo ilgi, tamsūs, o skarytės šviesios. Taip apsirengusios moterys ėjo į surinkimus. Prie juosmens parišamą kišenę vadino ne delmonu, o krapšiu. „Prisirišk krapš“, – sakydavo. Brigita pasakoja: „Kai mano senikė ėjo rugius rišti, ji prisirišdavo tą krapšį prie juosmens. Į jį įsidėdavo ne kokį sumuštinį, bet duonos plutelę. Kai pavargdavo, užsikąsdavo ta plutele.“

Tokių krapšių po karo moterys neturėjo daug – po vieną ar po porą. Vėliau jau ir visai nebenešiojo. Išėję iš mados drabužiai buvo laikomi skryniose. Spinta stovėjo ne kiekvienuose namuose. Anksčiau žmonės labai tausoję drabužius. Tuos, kurie buvo skirti išėigai, tik šventomis dienomis tenešiojo.

Surinkimai

Iki karo Karklėje stovėjo bažnyčia. Kai pokaryje ji buvo nugriauta, žmonės rado vietą kur melstis – rinkosi į surinkimus.

Nuo mažų dienų, kartu su įmotėmis Brigita lankė surinkimus pas Tydiko Barbę. Nėra žinoma ar ji buvo Tydikaitė, ar Tydikienė. Laikyti surinkimų atvykdavo kunigas Bruno Blaesner, o vėliau – sakytojas Endrikis (Heinrich) Kurmis. Klausydamos pamokslų moterys verkė. Brigita, būdama dar vaikas, tuo labai stebėjosi: „Kodėl jos verkia, juk niekas nieko blogo nedaro?“

pav. 4

Karklininkų surinkimo choras su vadovu sakytoju Endrikiu (Heinrich) Kurmiu (centre). Kun. Reinholdo Moro mama Lidija Koods (vėliau Morienė) ir tėvelis Kurtas Moras – dešinėje. / Kun. R. Moro asmeninio archyvo nuotr.

Sakytotojas E. Kurmis vadovavo ir Karklininkų surinkimo chorui. Giedoti rinkosi nemažai jaunimo, o tarp jų ir būsimieji kunigo R. Moro tėveliai: Kurtas Moras ir Lidija Koods. Jaunuoliai vėliau susituokė.

pav. 5

Kun. Reinholdo Moro mama Lidija Morienė (gim. Koods) ir tėvelis Kurtas Moras apie 1958 m. / Kun. R. Moro asmeninio archyvo nuotr.

Brigita prisimena, kad surinkime reikėjo ramiai sėdėti, „nebuvo galima nė cypelėti“, tačiau vis tiek norėjosi ten eiti, nes kitokių pramogų nebuvo. Surinkimai vyko ir Gaudūšiuose (kaimas randasi netoli Girkalių). Ten Brigitai buvo įdomu, nes ir daugiau vaikų ateidavo.

Kapinių šventės

Kapinių šventės Karklėje pradėtos rengti tik po karo. Susirinkdavo nemažai žmonių, atvykdavo choristai iš Šilutės, dalyvaudavo kunigai ir sakytojai: Ernstas Roga, Jonas Liepis ir kt. Brigita prisimena: „Nueidavau ir aš. Atsimenu, net verkdavau – tokius graudžius pamokslus kunigai sakydavo! Nuo tada supratau, kad ir klausantis pamokslo galima verkėti. O kai vaikas buvau, nesuprasdavau.“

Gyvenimas Karklėje po karo

Senieji Karklės gyventojai buvo lietuviai, vokiečiai ir latviai, visi evangelikai liuteronai. Gyveno draugiškai, vieni su kitais sutarė, nesipyko. Net trobos durų niekas nerakino. Brigita pasakoja: „Visi knygas mylėjo ir giedojo. Gal kas kiek mažiau, kas kiek daugiau, bet taip buvo priimta. Vėliau, kai

dalį Karklės užėmė poligonas ir žmonės privalėjo išsikelti, viskas pasikeitė. Ten, kur vėliau mes persikėlėm, buvo privažiuojančių naujakurių, apsigyveno mišrios ir katalikų šeimos. Vokiškai jau niekas nekalbėjo.“ Įmotės norėjo, kad Brigita išmokytų kalbėti vokiškai, tačiau sklido kalbos, kad už tai gali išvežti į Sibirą. Vėliau ji gailėjosi, kad neišmoko tos kalbos, nes visi giminės gyveno Vokietijoje, o nemokėdama vokiškai negalėjo su jais bendrauti.

Po karo Karklėje trūko svarbiausių prekių ir maisto produktų, nebuvo elektros. Nors gyventojai laikė vištas, bet kiaušinių nevalgė, nešė į turgų parduoti. Už gautus pinigus pirko cukraus, duonos ir žibalo. Kolūkyje nieko neuždirbdavo. Metų gale gaudavo žiupsnelį grūdų su dirsėmis.

Brigitai į mokyklą teko eiti su namuose padirbtais batais, kurių viršus buvo odinis, o padai – mediniai. Tik paskutiniaisiais metais, ketvirtoje klasėje jai nupirko berniukiškus batus.

Kalėdoms įmotės kepė ragaišį ir sausainius iš rupių miltų, bet vis tiek buvo daug džiaugsmo. Didįjį penktadienį vadino „Tykoji pėtnyčia“. Tą dieną skaitė religines knygas ir giedojo. Nebuvo galima nieko dirbti. Reikėjo tyliai ir ramiai būti, nebuvo leidžiama net juoktis.

Velykų rytą plakė beržo šakelėmis. Plakant sakydavo: „Velykos, Velykos! Kur kiaušė, kur kiaušė?“ Sode vaikai rasdavo paslėptų margučių ir saldainių, kuriuos vadino „zuikio spyrikėm“.

Karkėje per Sekmines buvo tradicija už balkių ir lovų prikaišioti berželių. Tačiau svarbiausias šventės akcentas – tai Dievo žodis, malda ir giesmė. Vaikai nenorėjo ilgai sėdėti ir klausytis pamokslų, bet nebuvo leidžiama niekur išeiti. Brigita pasakoja: „Gyventi pokaryje nebuvo lengva, bet aš gavau daug meilės. Aš pažinau Dievą ir tai buvo svarbiausias dalykas gyvenime.“

Brangiausia dovana, kurią Brigita gavo konfirmacijos proga – tai giesmių knyga. Anksčiau giesmynas priklausė jos įmotei Katrine Meneikis. Knygoje liko abiejų savininkų įrašai: „Katrine Meneikis Karkelbeck Kreis Memel“, „Brigita Doblis“.

Giesmė Brigitai išliko svarbi visą gyvenimą. Iš dovanoto giesmyno ji ir šiandien pasigieda viena namuose. Kiek anksčiau, kiekvieno mėnesio paskutinį trečiadienį Klaipėdos ev. liuteronų bažnyčios parapijiečiai rinkdavosi giedoti į „Sandorą“. Prisijungdavo ir kunigas R. Moras.

Vaikystėje įskiepytas pamaldumas – tai būties savastis, kuri lydi žmogų visą gyvenimą. Brigita liudija: „Kiekvieną dieną iš ryto pasimeldžiu, „Tėve mūsų“ ir „Tikiu į Dievą Tėvą“ paskaitau. Taip buvo ir mano vaikystėje. Aišku, per gyvenimą buvo ir kitaip, bet dabar vėl viskas sugrįžo, kaip kad buvo anksčiau.“

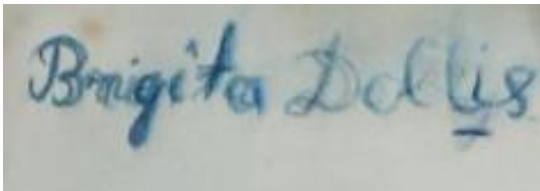

pav. 6

Kunigo Reinholdo Moro mamos Lidijos Morienės (gim. Koods) vaikystės draugė Brigita Nikolajec (gim. Doblis), 2023 / A. Kavaliauskienės nuotr.

Brigita dėkoja Dievui už tai, kad ji užaugo tokioje šeimoje, kurioje jautė rūpestį ir saugumą. Nors neturėjo nei tėvo, nei mamos, tačiau moterys, kurios ją užaugino – Katrine Meneikis ir Urte Gaigals jai atidavė visą savo meilę. „Kur ką gaudavo, kur kas ką duodavo, parnešdavo į kišenę įsidėjusios man...“, – šiltai prisimena Brigita.

Laimingi tie, kurie turi mamas, močiutes, jaučia jų rūpestį, globą. MEILĖ yra beribė ir neįkainojama. Brigitos Nikolajec (gim. Doblis) papasakota istorija paliudijo, kad MOTINA – tai ne tik tas žmogus, kuris pagimdė, bet ir tas, kuris užaugino, išleido į gyvenimą. Dėkojame pasakotojai už pasidalinimą savo gyvenimo istorija ir prisiminimus apie vaikystę su Klaipėdos ev. liuteronų parapijos kunigo Reincholdo Moro mama Lidija Moriene (gim. Koods) ir močiute (oma) Anna Koods (gim. Trautrimis).

pav. 8

Įrašas konfirmacijos proga gautame giesmyne „Brigita Doblis“

pav. 7

Įrašas konfirmacijos proga gautame giesmyne „Katrine Meneikis Karkelbeck Kreis Memel“, 2023. / A. Kavaliauskienės nuotr.